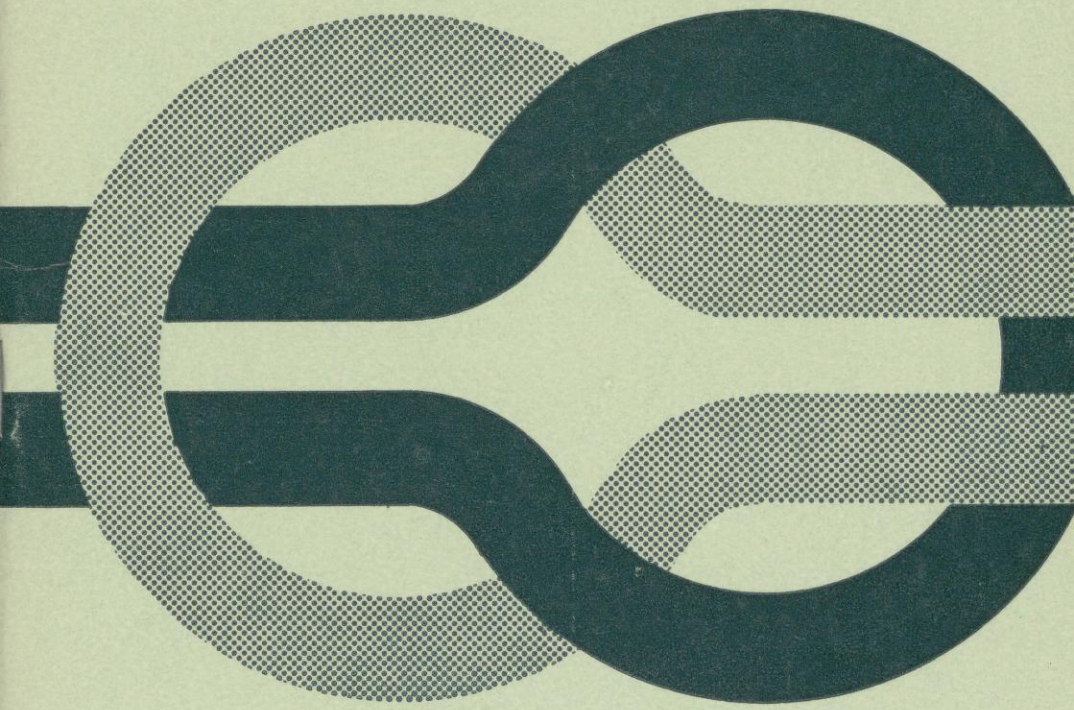
UNIVERSITETSBIBLIOTEKET I OSLO
Aviskontoret

20. årg. - 1974 - Nr. 1

Rapport

SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE

Rapport (tidl. Hjertebladet)

UTGIVER: SAMORDNINGSRÅDET FOR ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
SEKRETÆR: ADVOKAT KAARE JØNSBERG, TORGGATEN 10, OSLO 1

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité: — Kari Bredal — Alfhild Hansson — Else Hansson — Knut Werner

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren **Gunvor Heier, Postboks 167, 1324 Lysaker.**

Innbetaling for abonnement til **postgirokonto nr. 9473, bankgirokonto nr. 6088.05.01081** eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. Kontingenten er kr. 15,— pr. år.

Henvendelser ang. annonser og betaling for disse skjer til **Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1.** Bankgiro nr. 7001.05.01928.

Manuskripter til «Rapport» sendes redaktør **Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.**

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

I DETTE NUMMER:

Olje og omsorg
Foreldre mot tvangsintegrering
Samson Bjørke: Undervisning av psykisk utviklingshemmede. I.
15 kroner for «Rapport»
200 «hjemme-elever»
Bjarne Grov: Skolen bare en del av omsorgen
Flere ledige fysioterapeutstillinger
Tilsynsutvalgene kommer
Bare ett nytt daghjem i fjor
Foreldrebok om autistiske barn
Rosen
Forskningsmidler til fordeling
Sier det deg noe? Danske tanker
Integrering brennbar debatt i hele Norden
Nytt fra Samordningsrådet
Hurtig kriseterapi

Olje og omsorg

Petroleumsfunnene i Nordsjøen gjør at vi som nasjon, blir rikere, heter det i det mest omtalte offentlige dokument hittil i 1974. Utredningen har passert Kongen i statsråd og er en stortingsmelding om «Petroleumsvirksomhetens plass i det norske samfunn».

Så kan «Rapport»s lesere kanskje spørre om også åndssvakeomsorgen skal kaste seg ut i olje-eventyret, siden vi setter oljemeldingen på topp i årets første nummer?

På sett og vis må vi svare ja til dette Ikke bare fordi det angår oss alle at Norge blir en oljeproduserende nasjon, altså vil det få innvirkning også på de psykisk utviklingshemmedes livssituasjon. Men mest fordi den ruvende oljemeldingen med 97 siders bakgrunnsstoff gjentatte ganger understreker at våre nye rikdommer skal utnyttes slik at vi «unngår sosiale problemer eller en skjev fordeling av goder og byrder».

Dette er runde vendinger, hva menes med dem?

Vi leser videre i oljemeldingen: «De økte offentlige inntekter vil bli nyttet til skattelette og til økt offentlig innsats bl.a. i distriktsutbygging, miljøvern, sosialsektoren, undervisning og samferdsel.»

«... særlig helt unge og eldre arbeidstakere, kvinner og yrkesvalghemmede som bør få bedre muligheter enn i dag for lønnet arbeid.»

Regjeringen vil legge stor vekt på denne styringen av oljeinntektene. I helsevernet for psykisk utviklingshemmede vil man merke seg dette som en nyttig referanseramme. Her skal bare nevnes to områder: For det første økte bevilgninger til opprettelse av nye stillinger og nedbygging av store institusjoner. For det andre den arbeidskraftreserve som er lovet bedre muligheter for lønnet arbeid. Den har åndssvakeomsorgen god bruk for.

Ikke minst på undervisningssektoren — som er viktigste stoffområde i dette nummer av «Rapport» — vil det bli rikelig anledning til å anvende oljerikdommen på en meningsfylt måte «med sikte på et bedre totalmiljø», for igjen å sitere stortingsmeldingen.

Foreldre mot tvangsintegrering

IKKE SNAKK OM NEDLEGGING, SIER STATSSEKRETÆREN I KUD

Et kontaktutvalg av foreldre til elever i spesialskolene har sendt en henvendelse til myndighetene hvor det advares mot «integreringsforkjempere som satser alt for å få satt planene snarest ut i livet, uten hensyn til foreldre og lærere til de funksjonshemmede barna, som sterkt ønsker større måtehold i integreringen. Brevet er sendt Kirke- og Undervisningsdepartementet og Stortingets Kirke- og Undervisningskomité. Det opplyses at foreldrelag ved landets spesialskoler forbereder å stifte Norske spesialskolers foreldrelag i løpet av våren.

Henvendelsen innleder med å sitere Arne Skouen i Dagbladet i slutten av januar: «For kampen gjenstår om livets lov. Den kommer til å bli lang. For det blir ikke slutt på spesialskolesystemet med det første, det har gode sjanser til å leve i samme bredde som vi har det nå.»

Foreldrene tar avstand fra integrering for integreringens skyld og mener at en tvangsdirigering vil få konsekvenser som vel ingen aner i dag. Vi foreldre vet av mange års erfaring at man ikke uten videre kan integrere en funksjonshemmet elev i det tøffe og harde miljø i barne- og ungdomsskolen i dag. Det kan gi skadevirkninger for livet.

— Vi tror at de fleste foreldre med funksjonshemmede barn og lærere i spesialskolen har et sterkt ønske om at spesialskolene blir bibeholdt, men bygd opp på et nivå som både bygningsmessig og i undervisning tilsvarer grunnskolen, heter det i brevet fra foreldrene.

Statssekretær Bodil Skjånes Dugstad sier i en kommentar til Arbeiderbladet at det ikke kommer på tale å tvangsdirigere funksjonshemmede. Det er ikke snakk om å legge ned spesialskolene — iallfall ikke på kort sikt.

Den nye odeltingsproposisjonen

I min 19-årige praksis som spesiallærer har jeg først og fremst møtt dette spørsmålet fra foreldrene: «Hvorfor må vi sende vårt barn fra oss!»

Statssekretær Bodil Skjånes Dugstad i Norsk Skoleblad.

Dagspresse og fagpresse diskuterer stadig integrering av funksjonshemmede i skolen. Her noen februar-klipp.

om integrering av spesialskolene — med bakgrunn i Blom-komitéens innstilling — er imøtesett med adskillig spenning. Den ventes lagt fram i mars/april.

«Virkeligheten gemmer sig bag de inddelinger vi påtvinger den.» K u m b e l.

SAMSON BJØRKE:

Undervisning av psykisk utviklingshemmede

Et engasjerende og krevende utviklingsarbeid med vide perspektiver

I.

Eksplosjonsartet utvikling, er det som best karakteriserer undervisningen innen de sosiale og medisinske institusjonene de siste ti-år, skriver fagkonsulent Samson Bjørke i denne artikkel.

Artikkelforfatteren er konsulent i spesialpedagogikk i Kirke- og Undervisningsdepartementet, og han er også sekretær i det sjumannsutvalg som skal trekke opp linjene for den fremtidige undervisning i sosiale og medisinske institusjoner. Utvalget har et meget omfattende stoffområde og kommer til å være i arbeid i hele 1974.

Annen del av artikkelen kommer i neste nummer av «Rapport» og tar for seg forsøk innen opplæringstilbudene, reiselærervirksomhet og den administrative organisasjon av åndssvakeomsorgen og skoletilbudene innenfor omsorgen.

Innen de ca. 240 sosiale og medisinske institusjonene som gir undervisning, finnes et bredt spekter av funksjonshemmede mennesker. Disse er plassert alt etter art og grad av avvik.

Av institusjonstyper finner en ulike behandlingshjem, åndssvakehjem, hjem for hjerneskadde — for eksempel cerebral parese og epilepsi, hjem for allergiske og astmatikere, fengsel etc.

Felles for de som er plassert her, er at de har sosiale og/eller medisinske problemer som gjør dem lite skikket til å motta undervisning ved de vanlige grunnskoler. De fleste må leve i beskyttet miljø og derfor tilbringe store deler av sitt liv borte fra sitt egentlige hjem.

Vanligvis vil det pedagogiske aspekt bli holdt utenfor ved selve plasseringen, men etter Grunnskoleloven er myndighetene forpliktet til å etablere undervisning for de som er i skolepilktig alder, eller har fått mangelfull opplæring tidligere.

Et eventuelt fritak for undervisning blir tatt på et medisinsk grunnlag og omfatter en relativt liten gruppe.

Eksplosjonsartet utvikling er vel det som best kan karakterisere det oppsving som undervisningen innen de sosiale og medisinske institusjonene har gjennomgått de siste 10 år, da en i løpet av perioden har hatt en jevn stigning fra et fåtall elever til ca. 11 500 pr. i dag.

Åndssvakeomsorgens institusjoner er den dominerende gruppe med nærmere 3 000 elever innen sine rekker. Disse elevene benevnes psykisk utviklingshemmede (åndssvake eller imbesile) og har vanligvis en evnemessig ressurs med IQ fra ca. 50 og nedover. Gruppen er heterogen og omfatter mennesker med ulike funksjonshemninger.

Spredte tiltak før 1960

Historisk ser en raskt at organisert undervisning for gruppen lite forekom før 1960. En finner spredde tiltak som mer og mindre ble forsøkt satt i verk av det personell som var ansatt av Sosialdepartementet. Læreren finner en ikke blant dette personalet. De som foresto den pedagogiske stimulering var for det meste pleiepersonell, arbeidsterapeuter og førskolelærere.

Våre skolelover var innsiktet på den normale og relativt lett undervisningsbare elev. Undervisningsbegrepet var relativt snevert og rettet mot mer formell fagkunnskap. Plassen for islett av sosiale aspekter synes å være lite sammenholdt med undervisning i skolen, og derfor falt gruppen lett utenfor i diskusjonene om skoletilbud.

Lov om spesialskolen av 1951 hjemlet undervisning for den evneveike, men fant ikke plass for de barn som av samfunnet blir karakterisert som åndssvake.

I Lov om folkeskolen av 1959 finner en følgende formulering i § 10: «alle barn som bur i kommunen har rett og plikt til å gå folkeskole, dersom dei ikkje på anna måte får tilsvarende undervisning».

I § 26 nr. 4 i samme lov sies det at dersom det i ein kommune ligg barneheimar, sjukehus o.l. vil staten påta seg utgifter til lærerlønn, mens de andre utgifter må deles

15 KRONER FOR «RAPPORT»

Den tradisjonelle giroblanketten er å finne mellom sidene i «Rapport» denne gang. Som abonnentene vil se, er prisen på et årsabonnement økt til 15 kroner.

Noen nærmere begrunnelse for økningen er neppe nødvendig. Abonnementsprisen har vært den samme i en årrekke, og vi vet alle i hvilken retning prisnivået har beveget seg de siste årene. 15 kroner året blir allikevel ikke mer enn 2,50 kroner for hvert av de seks numrene av «Rapport» i 1974.

Som vanlig vil forretningsføreren være glad for å få kontingenten inn så snart som mulig. Derfor giroblanketten i årets første nummer.

På forhånd takk!

mellom institusjon og skole etter nærmere regler.

Folkeskolelovens kommentar til § 26 sier at «administrasjonen av undervisningen ved barneheimar, sjukehus o.l. som går inn under nr. 4, skal heilt ut leggjast under skolestyret i den kommune der institusjonen ligg. Plan for undervisninga skal leggjast opp av skolestyret i samråd med vedkomande institusjon. Undervisningsplanen skal leggjast fram for skoledirektøren til godkjenning. Lærartilsetjingar i samsvar med denne planen må lysast ut og lærarne tilsetjast etter føresegner i denne lova».

Her fant en endelig en mulighet til lovfortolkning som kunne gi hjemmel for undervisning av psykisk utviklingshemmede i åndssvakeinstitusjoner.

Rett og plikt for alle

Den endelige stadfesting av dette finner en i brev av 21. mai 1962 fra Kirke -og undervisningsdepartementet tli Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge, der det uttales at Folkeskoleloven bygger generelt på det prinsipp at alle som vokser opp har rett og plikt til opplæring. For gruppen barn og ungdom med handikap ser en det som naturlig og nødvendig å operere med en utvidet rett til undervisning.

Dette innebærer at undervisningen bør kunne settes inn på det tidspunkt og alderstrinn eleven er motivert for opplæring. I en del tilfeller er det avgjørende for deres utvikling seinere, i andre tilfeller påkrevet for å kunne tilpasse en mer systematisk opplæring til avvikende psykisk og/eller fysisk utvikling. Kan de ikke følge undervisningen på vanlig skole, skal det sørges for undervisning på annen måte.

Videre sies det at når det gjelder gruppen åndssvake, er grensen mellom de som høver i spesialskole og de som må tas hånd om på åndssvakeheim eller dagheim under Sosialdepartementet flytende. Erfaringer viser likevel at det i de fleste tilfeller er grunnlag for en videre utvikling av deres evner og ferdigheter. I den utstrekning en spesiell tilrettelagt skoleundervisning kan være med å hjelpe fram en slik utvikling, er det berettiget å sette inn lærerkrefter.

Det opplæringsarbeid folk med pedagogisk bakgrunn her vil utføre, blir en integrert del av et større arbeidsopplegg der blant annet lege, arbeidsterapeut og tilsynspersonalet kommer inn. Forutsetningen er at vedkommende lærer tar seg av den skolemessige del av arbeidet.

Tilsynet med undervisningen legges primært på skolestyret og skoledirektøren i det området institusjonen ligger, men Kirke- og undervisningsdepartementet finner det naturlig og i den utstrekning det er nødvendig og ønskelig at det kan inspisere og føre tilsyn direkte når det gjelder denne opplæring.

En milepæl i norsk skolehistorie

Gjennom dette skriv har en nådd fram til en milepæl i norsk skolehistorie. Alle barn får legalisert rett og plikt til undervisning. Det blir presisert at denne form for opplæring skal ta individuelle hensyn slik at elevenes ulike evner og ferdig-

heter kan utvikles. Det pedagogiske tilbudet låses ikke til et fast lokale, men vil også kunne tilbys der den funksjonshemmede måtte befinne seg på grunn av sitt handikap. Kan ikke eleven komme til skolen, skal denne komme til eleven.

Til sist, men ikke minst, synes brevet å gi den utløsende effekt som fikk institusjonsundervisningens snøball til å rulle for alvor.

Sekstiårene blir fra myndighetenes side preget av at dette er en ny gruppe elever som det skal gis plass til i skolen. En finner flere rundskriv som tar opp de ulike sider ved undervisningen og gjennom disse forsøker å gi den en administrativ ramme.

Lov om Grunnskolen av 1969 slår fast at dersom institusjonen er kommunal og minst halvparten av elevene er fra vedkommende kommune, bærer kommunen utgiftene til undervisningen mot vanlig statstilskott, uten hensyn til om institusjonen ligger i eller utenfor kommunen.

Det samme gjøres gjeldende selv om institusjonen ikke er kommunal, dersom alle elevene kommer fra en kommune. Er institusjonen ikke kommunal og har elever fra mer enn en kommune, eller er institusjonen kommunal, men har mindre enn halvparten av elevene fra vedkommende kommune, skal staten betale 100 pst. av lærerlønnene.

Den kommune som institusjonen ligger i, skal holde frie skolesaker, og institusjonen skal holde undervisningsrom, innbo, reinhold, lys og brensel.

Skolehuset — det ømme punkt

Med det tempo skoleutviklingen har fått innen institusjonene, har særlig romproblemet vært et ømt punkt. Kirke- og undervisningsdepartementet henvender seg i denne forbindelse til skoledirektøren og skolestyret og ber dem påse at:

a) Når det skal etableres nye institusjoner, eller bestående institusjoner skal utvides, bør en så tidlig som mulig søke å få klarlagt eventuelt behov for undervisning.

b) Det bør søkes klarlagt hvilke krav undervisningen ved vedkommende institusjon stiller til undervisningsrom.

Skolestyret blir pålagt å ta opp disse spørsmål med vedkommende myndighet eller ansvarlig instans for institusjonen.

I rundskrivs form reguleres også undervisningstimeantallet i skolen, slik at den maksimale undervisningstiden i 7-årig skole kan settes til 175 timer pr. uke basert på 38 ukers skoleår. I 9-årig skole settes denne til maksimalt 237 timer.

Undervisningen bør ordnes slik at begynnerelever får færre timer pr. uke enn elever som i noen år har deltatt i undervisning. For øvrig bør en, i den utstrekning det er hevelig, følge progresjonen som gjelder for klassestegene i den vanlige grunnskole.

Gjennomsnittlig antall pr. gruppe settes til åtte elever, men i visse tilfeller kan det være rimelig å nytte et høyere eller lavere tall. Sko-

len kan ordne undervisningsgruppene på beste måte under forutsetning av at timetallet og lærerantallet holdes innenfor den godkjente ramme.

For særskilt taleundervisning og liknende undervisningstiltak, og for undervisning av elever som ikke kan delta i grupper med andre, kan det etter særskilt begrunnet søknad godkjennes timer ut over den ramme som er angitt ovenfor. Videre kan det ved institusjoner der elevene er få, og ved institusjoner der elevene oppholder seg bare en del av sin skoletid, fastsettes undervisningstider særskilt og uavhengig av de retningslinjer som er angitt.

Inntil nærmere undervisningsplaner foreligger, henstiller myndighetene til skolestyret og ber dem sørge for at det for hver institusjon utarbeides midlertidig generell plan for ordning av undervisningen.

Begrunnet tilråding når det gjelder undervisningen ved de forskjellige institusjoner, sendes hvert år til departementet til endelig godkjenning.

Lærere med tilleggsutdanning

Lærere og skolestyrere i institusjonenes skoler er underlagt de samme bestemmelser som andre lærere i grunnskolen, og er kommunale tjenestemenn med de samme rettigheter og plikter som de øvrige lærere og skolestyrere i vedkommende kommune, såfremt ikke annet godkjent instruks og andre godkjente regler er gjort gjeldende.

De deltar i skoleråd og likestilles med de øvrige kommunale lærere og skolestyrere når det gjelder permisjonsvilkår, kommunale stipend og andre tjenestevilkår.

Departementet godkjenner årstimetallet ved skolene og lærer- og skolestyrerstillinger opprettes innen denne ramme. Lærerstillinger utlyses med lønn og leseplikt etter regulativet for lærere i statens spesialskoler.

For å bli fast tilsatt må søkere ha lærerprøve og minst ett år spesialpedagogisk tilleggsutdanning. Lærer med bare lærerprøve kan tilsettes midlertidig for ett år om gangen.

Småbarnspedagoger med tilleggsutdanning fra spesiallærerskolen eller tilsvarende utdanning som Kirke- og undervisningsdepartementet har gitt lærerkompetanse, (vanligvis ett år spesialpedagogisk utdanning fra lærerskole, sommerkurs eller eksamen fra ABC-kurs), kan tilsettes som lærer.

Faglærer med godkjent utdanning og minst ett års spesialpedagogisk utdannig kan tilsettes som lærer i forming, kroppsøving og heimkunnskap.

Arbeidsterapeut med ett års spesialpedagogisk utdanning kan etter departementets dispensasjon tilsettes i faglærerstilling i forming. Faglærer med godkjent utdanning og erfaring fra arbeid med evneveike kan tilsettes midlertidig.

Skolestyrer og førstelærer kan tilsettes i samsvar med retningslinjer gitt i rundskriv F-247/72. Deres leseplikt fastsettes av skoledirektøren innen skisserte rammer.

Regnes som barneskoler

Skolene ved åndssvakeinstitusjoner regnes som barneskoler ut fra myndighetenes bestemmelser om at ungdomsskoletrinn bare godkjennes der det faglig undervises på dette nivå ved de sosiale og medisinske institusjoner.

OVERSIKT OVER UNDERVISNING I ÅNDSSVAKEHJEM FRA 1967 TIL 1973

	1967 —68	1968 —69	1969 —70	1970 —71	1971 —72	1972 —73
Elever: Totalt	1193	1409	1490	2096	2507	2768
Lærere: Full post ..	78	98	119	191	242	332
Timelærere	59	53	64	103	129	158
Totalt	137	151	183	294	371	490
Spes.utd. lær.: Full p.	33	34	34	49	60	118
Timelærere	10	11	4	16	14	21
Totalt	43	45	38	65	74	139
Timetall: Full post ..	80 298	100 268	120 115	194 264	235 393	308 698
Timelærere	17 579	25 788	24 269	35 276	47 903	58 020
Totalt	97 877	126 057	144 384	229 540	283 296	366 718
Inst. med skolestyrer	7	12	12	19	32	33
Ant. inst. m. underv.	45	54	60	70	72	91

40 pst. får undervisning

At behovet for undervisning innen åndssvakesektoren var stort, skulle ved oversikten vise.

I skoleåret 1972/73 ble det undervist ca. 2,5 ganger så mange elever som i 1967/68. Statistikken for skoleåret 1973/74 foreligger ikke ennå, men ut fra utviklingen de siste år skulle en anta at ca. 3000 elever innen omsorgen mottar pedagogisk stimulering i en eller annen form.

Sosialdepartementets oversikt fra 1. desember 1972 viser at en har totalt 139 institusjoner med 7 411 pasienter/klienter. Dette skulle tyde på at en i dag har undervisningstilbud i mer eller mindre grad for ca. 40 pst. av de institusjonsplasserte og på ca. 65 pst. institusjonene.

Tar en for seg oversikten fra 1967, finner en at 5 990 var plassert under omsorgen, fordelt på 105 institusjoner. Sammenholder en disse tall med oversikten foran finner en

at ca. 20 pst. mottok undervisning på ca. 43 pst. av institusjonene.

Dette skulle vise at en i 1973 ga undervisningstilbud til ca. 100 pst. flere av de institusjonsplasserte enn i 1967.

I tillegg til disse undervises en relativt stor gruppe psykisk funksjonshemmede i vanlig grunnskole. Dette er elever som enten er avvist fra spesialskolene eller er blitt boende hjemme, da deres funksjon ikke er avhengig av spesielle sosiale og/eller medisinske tiltak som knytter seg til institusjoner. Gruppen er sterkt økende. Den er ressurskrevende og setter krav til funksjonell og utbygd rådgivningstjeneste.

Studerer en lærerrubrikken fester en seg spesielt ved utdanningsnivået blant gruppen. Mens en i 1967/68 hadde ca. 30 pst. av lærerne med spesialpedagogisk utdanning, finner en at en i 1972/73 har ca. 28 pst. med samme kvalifikasjoner.

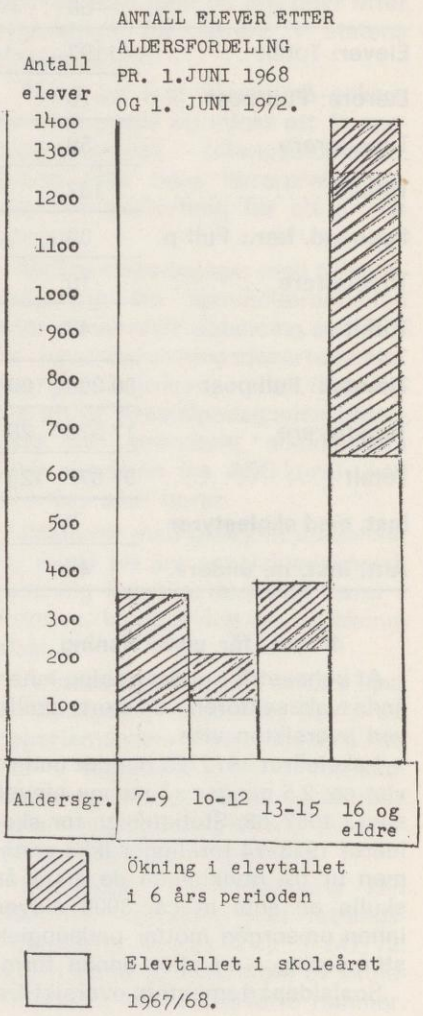
Dette viser en noen betenkelig utvikling og gir grunnlag for bekymring vedrørende den faglige undervisningskvalitet som dette kan føre til.

Å sammenlikne undervisningstiden pr. elev fra år til år er ikke mulig, da elevene en opererer med ikke alltid er fulltidselever, men finnes innen en variasjon av tilbud fra ca. 2 til 30 uketimer.

Administrasjonen har vært jevnt styrket og en finner i dag at ca. 36 pst. av skolene har sin egen skolestyrer. Her kan en også regne med en ytterligere styrkning, grunnet de retningslinjer som departementet har gitt i form av rundskriv høsten 1972. Dette vil slå ut på statistikken.

Flest yngste og eldste elever

Det skraverte feltet viser økningen i elevtallet innen de ulike al-

Romproblemet er det ømme punkt ved mange institusjoner. Landskapsskolen på Dagsrudheimen hører til de nyeste innen omsorgen, her med skolestyreren Sigmund Steenbuch i et hjørne hvor bibliotek, vevstol og ergometersykkel forteller om ulike aktiviteter.

dersgrupper i løpet av 6 års perioden (skoleåret 1967/68 til 1972/73).

Ser en på aldersfordelingen ved periodens begynnelse, finnes en jevn progresjon i antallet fra begynnergruppen og frem til 16 års alderen. I løpet av hele perioden har det skjedd en forskyvning i elevtall mot yttergruppene, spesielt mot den yngste som har hatt en økning på ca. 200 pst., mens den eldste gruppen har fordoblet seg. Mellomgruppene synes å ha hatt en jevn stigning.

Ved nærmere studier av grunnlagsmateriellet, finner en at den markerte tendens mot opphoping på den yngste gruppen har utviklet seg jevnt gjennom hele perioden.

Det kan være vanskelig å forklare denne utviklingen, men det er ikke utenkelig at når det gjelder begynnergruppen har det vært et

200 «HJEMME-ELEVER»

— Ordningen med reiselærer knyttet til skolene for psykisk utviklingshemmede blir utvidet til stadig nye områder. I øyeblikket er det sju sentralinstitusjoner som har slik reiselærer, og den åttende står for tur så snart godkjent stilling blir besatt, opplyser fagkonsulent Samson Bjørke i Kirke- og Undervisningsdepartementet til «Rapport».

Fra departementet blir det understreket at ordningen fungerer godt som en midlertidig løsning. Men man er også oppmerksom på faren ved at det blir for mange «reisende team» som skal ta seg av hvert sitt felt for de psykisk utviklingshemmede. Systemet må holdes under kontroll, slik at man ikke taper hensynet til elevene av syne.

Hittil har reiselærerne hatt kontakt med ialt vel 200 elever. Departementet har hittil godkjent ni heldags reisestillinger for spesialutdannede folk, og sju reiselærere er i arbeid.

Av dem er det to ved skolen på Åkershagan i Hamar og en ved hver av følgende sentralhjem: Østerbo ved Halden, Bakkebø i Eigersund, Vensmoen i Nordland, Klæbu ved Trondheim, Dagsrudheimen i Telemark og Hellandheimen ved Molde. Hellandheimen har fått godkjent to reiselærere, men en stilling er ubesatt. Også Vestlandsheimen skole har fått godkjent reiselærerstilling og vil ansette spesiallærer i jobben.

Ved siden av reiselærere i full stilling har skolene ved sentralhjemmene også endel ambulant virksomhet ved sin ordinære lærerstab.

sterkt press mot å la barna forsøke seg innen skolen. Etter en kort tid tas de ut for så å ikke vende tilbake før i voksen alder, da modning har brakt dem opp på et nivå som gjør at de finner seg bedre tilrette i det skoletilbud som i dag presenteres.

Noe av frafallet i mellomgruppen kan muligens forklares ved at elever har blitt overført til spesialskoler, for så å bli tilbakeført i voksen alder da denne skoleformen ikke har utbygget tilpasset tilbud lenger.

Skulle disse teorier være riktige, er det all grunn til å stoppe opp og muligens revurdere hele det pedagogiske tilbud/opplegg som tilbys denne elevgruppe.

(Forts. i neste nr.)

BJARNE GROV:

Skolen bare en del av omsorgen

Ved Klæbu Pleiehjems skole i Sør-Trøndelag ble det opprettet stilling for en reiselærer fra skoleåret 1970 /71. I mindre kommuner blir det satset mest på individualtimer for eleven, men det er nærmest et krav at opplæringen både individuelt og i grupper skal legges til den skolen der eleven naturlig hører hjemme, forteller skolebestyrer Bjarne Grov ved Klæbu Pleiehjems skole.

Flere grupper i de to Trøndelagsker lagt til større og mindre barneskoler. Men fra sentralinstitusjonens side blir det ikke gjort noen anstrengelser i retning av å integrere eleven innen den vanlige klasi spørsmålet om graden av integrering.

De store individuelle forskjeller som gruppen åndssvake frembyr, tilsier at en her må kunne tenke seg alle grader av og former for integrering.

Åndssvakeomsorgen vil alltid ha behov for et bredt spekter av opplærings-, aktiviserings- og omsorgstilbud både sentralt, regionalt og lokalt, og for en del av klientellet vil lokalt skoletilbud være relevant og meningsfylt i en periode av livet.

Det kommunale skoleverket skal ikke overta åndssvakeomsorgens opplærings- og aktiviseringstilbud, men det kan bli satt i stand til å supplere dette og fylle de primære

Skolestyrer Bjarne Grov ved Klæbu Pleiehjems skole: — Skoletilbud ikke det samme som omsorgstilbud.

Drikk

TETLEY TE

M A S C O T
Tobakk — Frukt — Sjokolade
ved Hotell Vic
PORSGRUNN

GUTTORM HENDEN
INGEN[illegible]- og RØRLEGGERFIRMA
Torshovgaten 4 — Oslo
Telefon 37 91 32

ALL FYSIKALSK BEHANDLING
Også i hjemmene
LILLEMOR JENSEN
Bestumveien 61 — Telefon 55 93 05
Statsaut. sykegymnast

TERMOSTATER
MÅLEAPPARATER
REGISTRERPAPIR
SOLBERG & ANDERSEN A/S
Brynsveien 5 - OSLO 6 - Tlf. 20 82 12

GRORUD BOK & PAPIR
Bergensvn. 8 - Tlf. 25 38 76 - Grorud
Bøker - Papir - Skrivesaker

ROBERT VARPE TREVAREFABRIKK
Teie — Telefon Tønsberg 21 3 45

ANDERSEN & LENSBERG
ALT I GRAVING —
OPPLESSING OG TRANSPORT
Telefoner 29 213 - 29 243 — Sem

GULV- OG TAKBELEGG KOMPANIET
Inneh.: Brødr. Myklebust
Postboks 170 — 4051 Sola
Tlf. 50 807 - 50 832 — Stavanger

THOROLF KRISTIANSEN
Kjøtt — Fisk — Kolonial
Åsheim - Ås
Telefoner: Ås 16 - 154 - 371
Vel assortert i dagligvarer

TORØD DAGLIGVARE
Kjeld Hansen
Ass. Landhandel
Torød — Telefon Tønsberg 22 360

BRUK SPESIALISTEN!
All slags sandblåsing av glass, trepanel, møbler og metaller.
Over 20 års erfaring.
TRYGVE ORFJELL
Normannsgt. 31 - Tlf. 68 45 70

A. TORP
Regnskapskontor
Tlf. 21 74 85

BÆRUM BLOMST
Inneh.: Jan Kvam
Ringeriksvn. 36, Sandvika, v/Løkkebrua
Telefon 54 03 62
Brudebuketter - Dekorasjoner - Kranser
Tilsluttet Interflora, Norge

FOLLO KJØTT OG SPEKEMAT A/S
Oppegård
Kjøtt - Flesk - Pølsevarer og grønnsaker
Telefon 80 31 45

pedagogiske behov som et hvert hjemmeværende åndssvakt barn har.

Det som imidlertid ikke må skje gjennom slike integreringstiltak, er at skoleverket blir «presset» til å overta det omsorgsansvar sosial- og helsevesenet er forpliktet til å bygge ut for alle som har behov for omsorg innen området.

Ingen må forledes til å tro at et skoletilbud er det samme som et omsorgstilbud. Det er derfor maktpåliggende å få presisert at ansvaret for å få bygd ut lokal og regional omsorg, primært ligger hos helsemyndighetene, og at skoleverket etter behov «bygger seg inn i» omsorgstilbudet, og tar seg av det opplæringsmessige aspekt innen omsorgsbegrepet.

Den siste tids integreringsdebatt synes å ha fått en sterk slagside ved at det ensidig er skoleloven som er holdt fram som referanseramme.

Både fagfolk, politikere og foreldre har lært viktige punkter i skoleloven og proposisjoner til ny skolelov utenat, og har samtidig totalt mistet av syne de forpliktelser som ligger i eksisterende sosial- og helselovgivning for planlegging bygging og drift av omsorgsformer for psykisk utviklingshemmede.

Vi er således bare i begynnelsen av den utvikling som skal utløse den «desentraliserte, integrerte omsorg» som Lossius-utvalget holder fram som mål for den framtidige utbygging.

Egentlig er alle våre lokale skoletiltak «desentraliserte, integrerte tiltak». Men slike tiltak får egentlig ikke mening før skole-, sosial- og helsevernet **sammen** og **parallelt** sørger for et fullverdig tilbud for klientene i deres primærmiljø.

FLERE LEDIGE FYSIOTERAPEUT-STILLINGER

Fra årskonferansen for Samordningsrådets institusjonsutvalg i november i fjor blir Helsedirektoratet gjort oppmerksom på at det i dag står flere fysioterapeutstillinger ledige rundt om på institusjonene. Konferansen setter dette i sammenheng med den meget beskjedne utdannelseskapasitet ved Statens fysioterapiskole. Institusjonene bør ha plikt til å avertere stillingene ledige på nytt.

Hvis det ikke melder seg kvalifiserte søkere, bør stillingene omgjøres til idrettsinstruktørstillinger inntil fysioterapeuter kan skaffes.

Institusjonsutvalget ber Samordningsrådet ta kontakt med Helsedirektoratet for å få orden i disse forhold og oppnå en bedre bevegelsestrening for alle elever i omsorgen. Alle institusjoner — internat og daghjem — bør få tilsatt idretts- og fritidsledere.

A/S BUSSTRAFIKK

SKIEN

ROLF GROTH

Kjøtt og Pølsevarer

N. Bankegt. 6 — Telefon 1615

Halden

LARS T. VIGRE

SKOTØYFORRETNING

Sandnes — Tlf. 61 282

Besøk

SEEBERGS PARFYMERI OG HERREFRISØR

Sommerfeldtsgt. 3 - Gjøvik - Tlf. 71 934

HOLMS TOTAKTSERVICE

Plastbåter — Outboards etc.

Ing. Bjørn Holm

1760 Berg st. — Tlf. Halden 83 443

BERG HANDEL

Alt i dagligvarer

Berg st. — Telefon 95 203

JANSENS BLOMSTER

Sandnes — Telefon 61 142

O. K. ELEKTRISKE

Aut. installatør i Stavanger og Hetland

Stavanger — Telefon 22 096

OSVALD HOLMEN A/S

AUT. RØRLEGGER — RØRHANDEL

Gjøvik — Sentralbord 72 200

JOSDALS FYSIKALSKE INSTITUTT

Langgt. 50

Sandnes — Tlf. 62 366

BRØDR. HETLAND A/S

Trelastforretning — Høvleri

Bygningsartikler — Entreprenørfirma

Ferdighus — Ferdighytter

Bryne (044) *81 090

Sandnes (045) *61 000

Skarnes 1 126

KURANT ARMATUR

Metallstøperi — Belysningsarmatur

Halden — Telefon 84 882

TØFFELHUSET

Alt i Sko og Tøfler

Lars Hertevigsgt. 3 — Tlf. 24 575

Stavanger

Tilsynsutvalgene kommer

SJU OMRÅDER I FØRSTE OMGANG

Prøveordningen med tilsynsutvalg i helsevernet for psykisk utviklingshemmede ble opprettet ved kongelig resolusjon 15. desember 1972, men ennå er ingen utvalg oppnevnt. På statsbudsjettet er det hittil bevilget midler for utvalg i sju områder, og tilsynsutvalgene i disse fylker vil komme i virksomhet med det første, opplyser byråsjef Ole U l l e b e r g ved Kontoret for psykiatri i Helsedirektoratet til «Rapport».

Ved siden sin viktige funksjon som kontrollorgan skal tilsynsutvalgene positivt være med på å utvikle omsorgen i en sunn retning. Utvalgene er tenkt som en brubygger mellom foreldrene og institusjonen, understreker byråsjef Ulleberg.

De sju områdene som får tilsynsutvalg i første omgang er Hedmark /Oppland, Østfold, Sør- og Nord-Trøndelag, Rogaland og Aust- og Vest-Agder, Hordaland/Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og Troms/Finnmark.

Tre medlemmer, en jurist

Hvert tilsynsutvalg skal ha tre medlemmer, alle med personlige varamenn, som oppnevnes av departementet for fire år om gangen. Tilsynsutvalget skal bestå av en jurist, en representant for foreldre/pårørende (mor, far, annen nær pårørende), og et medlem med erfaring fra eller tilknytning til virksomheten innen helse-, skole- eller sosialsektoren. Personer som er ansatt i helsevernet for psykisk utviklingshemmede kan ikke bli medlemmer av tilsynsutvalg.

Foreldre/pårørende og personalet ved områdets institusjoner og forpleiningssteder skal underrettes om tilsynsutvalgets sammensetning og om dets adresse.

I følge den midlertidige instruks som er utarbediet skal hvert tilsynsutvalg innen sitt område føre tilsyn med institusjoner og private forpleiningssteder under helsevernet for psykisk utviklingshemmede, og med personer som er opptatt i helsevernet.

Besøk uten varsel

Utvalget skal ha møte minst en gang i kvartalet og kan innkalle områdeoverlegen til møtene når dette ansees ønskelig. Medlemmene skal tilse institusjonene minst en gang i kvartalet og private forpleiningssteder — familiepleie og privatpleie

BILREK.

Bjørn Rist & Co.

Telefon 1 574 - Kirkenes

Telegr.adr.: «Bilrek»

Opel - G.M.C. - Bedford - Vauxhall
Chevrolet
Oljer - Bensin - Bilgummi - Rekvisita
Forsikring

Fylkesbilene i Nord-Trøndelag

Hovedkontor i Steinkjer

L. HVIDING

Likkistefabrikk
Stavanger - Telefon 28 772 - 36 479
Begravelsesbyrå Telefon 28 772
Privat telefon 36 758

MANDALS SPAREBANK

Mandal

*

Etablert 1840

M. HAUGLAND

Trelast- & Entrepenørforretning

BORKENES

AAS KAFETERIA - KIOSK

v/riksv. 10 (Drammen—Kongsberg)
38 km fra Drammen, 3,5 km fra Kongsberg
Småretter - Smørbrød - Kaffe - Camping
Anledning til fiske — Tlf. Kongsberg 1142

STÅL & ALUM. SVEIS A/S

Tenvik

Nøtterøy Telefon 83 318

Besøk

BOLLA KONDITORI

Skagen 14 — Stavanger — Tlf. 20 895

JONAS WALDELAND

Byggefirma
Nytorget — Telefon 26 588
Stavanger

LEIF W. HANSEN

Gullsmedforretning
Prostebakken 2 — Stavanger
Tlf. 25 209

ARNT SVENDSEN

Kjemisk Renseri — Fargeri

Rosenkrantzgt. 14 A — Stavanger
Telefon 24 064

LARS GRØNVOLD

Byggmester & Entreprenørforretning
Lillehammer — Sentralbord 51 636

hos andre — minst en gang hvert halvår. Ved hvert sted skal minst to besøk i året skje uten varsel på forhånd. Psykisk utviklingshemmede i ettervern skal tilses så ofte utvalget finner det nødvendig.

Besøk skal foretas når det foreligger klage eller annen særlig grunn. Det skal utarbeides skriftlige rapporter for alle besøk.

Det heter videre i instruksen at «utvalget skal påse at de psykisk utviklingshemmede får den forpleining, behandling, opplæring og arbeidsvirksomhet som er fastsatt ved lov, forskrift eller bestemmelse av offentlig myndighet m.v., og som deres tilstand og muligheter betinger. Det skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alle forhold som har betydning for de psykisk utviklingshemmedes trivsel og velferd, herunder blant annet orden, renhold, kost og klær, og at de psykisk utviklingshemmede får den bevegelsesfrihet som deres tilstand gjør rimelig».

Utvalget skal videre ha sin oppmerksomhet rettet mot disponeringen av den psykisk utviklingshemmedes trygdemidler og på hans formuesforhold, og kan på forlangende få seg forelagt legitimasjon for bruken av trygdemidler og formue. Dersom den psykisk utviklingshemmedes tilstand og midlene tilsier det, bør spørsmålet om oppnevning av hjelpeverge, eventuelt om anordning av vergemål tas opp.

Påtale forhold

Når utvalget finner forhold som bør påtales eller endres, skal det sendes grunngitt melding til institusjonens ledelse/forpleieren med samtidig underretning til områdeoverlegen og til fylkeslegen, med forslag om tiltak som bør settes i verk. Mindre endringer kan tas opp direkte med institusjonens ledelse eller forpleieren.

Utvalget skal behandle alle klager fra psykisk utviklingshemmede, deres nærmeste eller andre som har med behandlingen/forpleiningen å gjøre, når det gjelder forhold som kommer inn under tilsynsutvalgets ansvarsområde.

Under klagebehandlingen kan utvalget innhente uttalelser fra de ansatte ved institusjonen/forpleiningsstedet og fra de personer ellers som forutsettes å ha kjennskap til klagenes gjenstand. Den taushetsplikt som er pålagt etter sykehusloven (§ 16, 1. ledd) gjelder ikke overfor utvalget.

Ankerett for avgjørelsen

Finner utvalget klagen berettiget, skal det sendes skriftlig melding om institusjonens ledelse/forpleieren med samtidig underretning til områdeoverlegen og til fylkeslegen, såvidt mulig med anbefaling om hvilke tiltak som bør settes i verk. Dersom utvalget eller noen av de berørte parter er utilfreds med avgjørelsen, kan saken bringes inn for fylkesmannen. Fylkesmannens avgjørelse kan bringes inn for departementet.

Tilsynsutvalget skal avgi uttalelse i saker som blir forelagt det av departementet, helsedirektøren, fylkesmannen, fylkeslegen og områdeoverlegen.

Tilsynsutvalgets medlemmer har

Bare et nytt daghjem i fjor

7 692 BARN OG VOKSNE UNDER OMSORG

To internatinstitusjoner og et daghjem er den bygningsmessige tilvekst i omsorgen for psykisk utviklingshemmede i 1973. Tallet på pasienter og elever under omsorg er økt fra i alt 7 435 pr. 1. desember 1972, til 7 692 pr. 1. desember 1973.

Av tilveksten er det imidlertid 55 nye elever som er dagplassert i internat, og 36 klienter i familie- og privatpleie, går det fram av oppgaven over godkjente institusjoner for psykisk utviklingshemmede fra Helsedirektoratet, Kontoret for psykiatri.

Pr. 1. desember i fjor hadde landets 15 sentralinstitusjoner tilsammen 3 489 pasienter og elever, mens 77 andre internatinstitusjoner hadde tilsammen 1 853. I elevtallet for sentralinstitusjonene er medregnet 12 klienter i et nytt ettervernshjem under Klæbu pleiehjem i Trondheim.

I fem ettervernshjem var det tilsammen 55 klienter. To vernede verksteder hadde tilsammen 145 klienter, medregnet 38 som bor i Bratlia daghjem i Fredrikstad.

Av daginstitusjoner for psykisk utviklingshemmede er det i dag 43 med ialt 1 227 elever. 270 elever er dagplassert i internater. Tallet på klienter i familie- og privatpleie er økt fra 617 til 653.

Elevtallet fordeler seg slik på de elleve områder innen omsorgen:

Nordland, Troms og Finnmark 709, Nord- og Sør-Trøndelag 853, Hordaland og Sogn og Fjordane 753, Rogaland, Aust- og Vest-Agder 1 131, Vestfold 694, Akershus 668, Oslo 965, Hedmark/Oppland 824, Østfold 399, Telemark 295 og Møre og Romsdal 401 pasienter og elever.

---

taushetsplikt overfor utenforstående om det de gjennom sine tilsynsoppgaver erfarer om den psykisk utviklingshemmedes og hans pårørendes personlige forhold, heter det til slutt i instruksen.

Staten skal utrede utgiftene til tilsynsutvalgenes drift.

Ved bruk av tvangsmidler

Instruksen gir også grunnlag for å kople inn tilsynsutvalgene når det gjelder å kontrollere den nøyaktige protokoll som er påbudt i de helt spesielle tilfeller hvor bruk av tvangsmidler kan komme på tale overfor en pasient i en institusjon.

RAPPORT

Utgiver: Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Redaktør: Ruth Erlandsen

Redaksjonskomité:
Kari Bredal, Alfhild Hansson, Else Hansson, Knut Werner

Følgende organisasjoner er tilsluttet Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge:

Det Norske Diakonforbund
Nasjonalforeningen for Folkehelsen
Norges Bondekvinnelag
Norges Husmorforbund
Norges Røde Kors
Norsk Lærerlag
Norsk Folkehjelp
Norske Kvinners Sanitetsforening
Åndssvakesakens bestyrerforening
Skolestyrerkollegiet ved skoler for psykisk utviklingshemmede
Forbund av pedagogisk personale for psykisk utviklingshemmede

INNHOLDSFORTEGNELSE FOR 19. ÅRGANG 1973

Trykt i Grafia Boktrykkeri, Oslo

UTBYGGING AV ÅNDSSVAKEOMSORGEN Side

Trygghet i den lille gruppen. Lossius-innstllingen 2
Ideelt, men kostbart ved Sognefjorden 12
Omsorgen i utkantstrøk. Lossius-innstillingen 15
Fire nye daghjem i fjor 22
Lossius-innstillingen i bokform 43
Frivillig innsats — behov for avklaring. (Lossius-innstillingen) 51
Et nordnorsk eventyr (Trastad) 58
Nytt siden sist 62
Institusjonene på jakt etter lånemidler. SOR's årsmøte 81
Bevar pionerånden — vekk opinionen. Statssekretær
Lillestølens årsmøteforedrag 84
En ny omsorgslov? (Lossius-innstillingen) 95
Oslo får helseverndirektør 100
Større selvstendighet — billigere drift 126
Fjærtoft: En fylkesplan blir til (Fra årsmøtet) 138
Lossius-utvalget får tilslutning i synspunkt 166
Et gjennombrudd verden over 180
Heise flagg eller informere 197
Elevene laget festprogrammet (Dagsrudheimen) 216
Pensjonathjem med gjestehus 219

UNDERVISNING, OPPLÆRING

Kommunestyresalen er lekeplass (Alta) 19
En brobygger og samfunnsrefser (Dr. Jean Vanier) 21
På skole for å lære hest. «Sølvfarmen» i Canada 55
9-årig skole og egen reiselærer på Bakkebø 61
Blir vanlig skolemiljø unntaket, ikke regelen? (Fra årsmøtet) 88
Måltider med de ansatte 101
Arbeid, mat og søvn? 117
Lærerkrav om hjelpetiltak 123
Aakervik: Nye skoleformer i hjemmemiljøet 128
Første konfirmasjon 135
Trastad-elever på lærerlandsmøte 136
200 i vanlige barnehager 165
Undervisning i institusjoner 181
Mer skepsis fra skolehold: Kommunene tenker på økonomien 182
Felles aksjon førte fram. Vernepleierskolen ved klæbu fortsetter .. 211

TRIVSELSTILBUD, FRITID, IDRETT

Ny ledelse ved «Solgården» 11
TV-triumf som vil sette spor 37
En diskriminert gruppe også i kirkelig omsorg 48

Side

«Tre generasjoner» på Østerbo ... 85
Idrettslekene — fabelaktig utvikling ... 102
Kunst på Dagsrud ... 141
Dansk omsorg synger ut. Klientene får ikke dekket fritidskurs ... 142
Reprise i julen på «Kardemomme by» ... 164
Kommunen skaffer avløser ... 167
Gunnar Mathiesen: Rikt arbeidsår for idrett ... 202
Familiepreget — med bestefar! ... 220

FORELDRE — FAMILIE

Fra et «foreldrekurs» ved en Emma Hjorth-avdeling ... 39
Foreldre er både medarbeidere og klienter (Lossius-innstillingen) 42
Foreldrebok med leketrening ... 61
SOR-formannen:
Foreldrene vår viktigste samarbeidspartner i fremtiden ... 96
Foreldreforening på Grønland? ... 101
Hvem skal beskyttes? ... 101
Ikke lett å lære tannpuss. «Mongoloide barn 2» ... 137
«Som andre mennesker» — en film om samliv ... 176
Foreldrebok om barn med hjerneskader ... 221
Brevkurs i bokform ... 221

STATSSTØTTE — TRYGDER — BIDRAG

Sykehusdirektør anbefaler flere «jubelår» etter 1974 (Fra årsmøtet) 118
Kleiven: Fylkene har ikke råd til å spare millioner (Fra årsmøtet) 120
29 000 fra Hjelpestikker ... 127
Statsbudsjettet: Stortingsmelding om åndssvakeomsorgen 1974 ... 157
Regjeringsløfter til senere bruk ... 165
En «omsorgens filmsentral»? ... 177

KONGRESSER — KURS — KONFERANSER

Kongress om sparekniven ... 19
Vitenskapelig verdenskongress ... 135
Spredte inntrykk fra kongressen i Den Haag ... 160
Årskonferansen i I-utvalget ... 166
Informasjonskontor til kamp mot lykkelig uvitenhet. Årskonferansen 198

FORSKNING — MEDISIN

Mongoloide barn er meget ulike ... 21
Økt forskning — altfor små midler ... 98
Lossius-utvalget: Ikke egne institusjoner, men statlig støtte ... 99
4,5 mill. kroner til forskning ... 135
Forsøk og forskning i daghjem og skoler ... 168
God samfunnsøkonomi i Følling-behandling ... 178
Nederland får frittstående forskningsinstitutt ... 222

SAMORDNINGSRÅDET — ORGANISASJONER Side

Over til Rapport 1
Nytt fra Rapport 10
Nytt fra Samordningsrådet 10
Samordningsrådets årsmøte 38
Nytt fra Rapport 60
Nytt råd for funksjonshemmede 60
Ulik bakgrunn, men felles sak. Samarbeidet NFPU og SOR 77
Nytt fra Samordningsrådet 83
Et utvannet F-råd 87
Milepel for samarbeid. Felles resolusjoner 91
«Mer som binder enn som skiller». Fra Samarbeidsutvalget 96
Nytt fra Rapport 100
Dittmann formann i NFPU 102
Ikke så kald luft lenger. Dansk kommentar 125
Glemt å betale «Rapport»? 159
Samarbeidspartnerne er der 164
Nytt fra Samordningsrådet 175
«Rapport» stiger 201
SOR om Lossius-innstillingen 213

DIVERSE

Alt for lenge. Dikt av Jean Vanier 46
Omsorg sett med barneøyne 122

Henvendelser angående abonnement og adresseforandringer skjer til forretningsføreren Gunvor Heier, postboks 167, 1324 Lysaker.

Innbetaling for abonnement til postgirokonto 9473. — Bankgirokonto 6088.05.01081 eller til forretningsføreren. Bladet kommer med 6 nummer i året. — Kontingenten er kr. 15,— pr. år.

Henvendelser angående annonser og betaling for disse skjer til Aug. Hanssens Forlag, Ø. Slottsgt. 5, II etg., Oslo 1. Bankgiro 7001.05.01928.

Manuskripter til Rapport sendes redaktøren, Ruth Erlandsen, Kirkeveien 44, Oslo 3.

Foreldrebok om autistiske barn

OMTALT AV EN DAGHJEMSLEDER OG EN MOR

«Det har alltid vært vanskelig å behandle barn som både mangler følelseskontakt og dertil har sviktende evne til å uttrykke seg verbalt», heter det i en av anmeldelsene av Lorna Wings bok: «Autistiske Børn. En vejledning for forældre». Den er oversatt til dansk av Jesper Tang og utgitt på Borgens Forlag A/S, København. Bokens originaltitel er «Autistic Children». Den danske utgaven som er på 208 sider, kan bestilles gjennom enhver norsk bokhandel.

Vi har gitt plass for to anmeldelser av denne engelske boken. Den ene av fru Eva S æ t r e n, Hamar, selv mor til et autistisk barn. Den andre av avdelingsbestyrer Alfhild H a n s s o n ved Ragna Ringdals Daghjem og skole i Oslo.

Foreldre til autistiske barn bør være oppmerksomme på en glimrende bok til hjelp og veiledning, nemlig Lorna Wings bok «Autistic children», som nå foreligger i dansk oversettelse ved Borgens forlag under titelen «Autistiske børn».

Selv er jeg mor til et, la meg driste meg til å si «tidligere» autistisk barn som nå er blitt 19 år.

Vår datter har gjort meget gode framskritt og er nå så kjekk at hun kan bo hjemme og gå på skolen på Åkershagan sentralhjem. Hun har fått et brukbart språk, og hun fungerer svært godt sosialt, hennes handicap tatt i betraktning.

Men vi har ikke kommet dit vi er i dag på noen lettvint måte, og det er bare foreldre som selv har autistiske barn som vet hvilke påkjenninger barnet selv og vi har vært igjennom.

For 15—20 år siden var det svært liten hjelp å få for foreldre med autistiske barn, og man måtte famle seg gjennom problemene mer eller mindre på egen hånd.

Selv fagfolk hadde den gangen ikke så mye å fare med, og litteraturen man kom over gjorde så menn ikke problemene enklere for foreldrene. Den bidro sterkt til å øke vanskelighetene ved å fortelle oss at når et barn ble autistisk, skyldtes det manglende kjærlighet og varme fra foreldrene, særlig da fra moren.

Ja, det var ikke bare litteraturen som fortalte det. Min mann fikk i rene ord dette å vite av en lege som i dag sitter som områdeoverlege innen åndssvakevernet. Det tok fem år før min mann orket å fortelle meg hva han hadde fått høre.

Hvor befriende er det da ikke å lese Lorna Wings bok i dag, selv

om den for vårt personlige vedkommende kom 15 år for sent.

Hennes klare og konsise måte å fortelle om autistiske barns problemer og muligheter på, er en befrielse å lese. Særlig de kapitler som tar for seg disse barnas spesielle vanskeligheter med å oppfatte språk, talt og stumt, og deres grunnleggende problemer når det gjelder menneskelig kontakt, er meget interessant og spennende lesning.

La meg også i all beskjedenhet få tilføye at det hun skriver, stemmer fullt og helt med en mors egne iakttagelser.

Boken er delt i to, første del beskriver de autistiske barn, annen del er en praktisk veiledning for foreldre.

Denne veiledning skulle jeg ønske vi hadde hatt den gangen vi fikk vite at vår datter led av autisme. Veiledningen er praktisk og klar og så riktig, så riktig! Den går ikke utenom problemene, men rett på sak. Når hun forteller at denne lidelsen har en tendens til å bedres med årene, og at mye kan utrettes med målbestemt læring og oppdragelse, så er ikke dette beroligende klapp på skulderen til fortvilte foreldre, men en virkelig realitet.

Slik har i alle fall vi opplevet det med vår datter.

Eva Sætren.

☆

Som bokens undertitel antyder, er dette en veiledning for foreldre. Men også pedagoger og andre innen opplæring og trening vil med utbytte lese boken.

Forfatterinnen beskriver det autistiske barns adferd, som gir seg utslag i svære problemer, ikke minst for foreldrene. Hun gir i boken en rekke gode anvisninger på hvordan man kan lette tilværelsen for et slikt barn.

Det har alltid vært vanskelig å behandle barn som både mangler følelseskontakt og dertil har sviktende evne til å uttrykke seg verbalt. Hjemmene har følt hjelpeløsheten på kroppen, og påkjenningene for foreldre og søsken har vært og er store.

De foreldre som har orket å prøve på å overvinne kontakt- og følelsesvanskene, har fått liten hjelp utenfra, for heller ikke fagfolk strakk helt til når det gjaldt det autistiske barn. Det ble for det meste å famle seg fram på det uvisse, i håp om at et eller annet skulle lysne innenfor stumheten og det tåkete sinn.

Lorna Wing bestyrker i sin bok dette håp i og med at hun på en realistisk måte antyder retningslinjer for behandling, undervisning og og opplæring. I de senere år har det vært stigende interesse for problemene omkring våre autister, og i lovgivningen finnes det hjemmel for mer aktivt arbeide for å hjelpe disse.

Resultatet av dette arbeide bør være helt egnede institusjoner og nok utdannede folk til å bemanne dem.

Ja, Lorna Wings bok har utvilsomt en oppgave og er et vektig bidrag til opplysning.

Alfhild Hansson.

Rosen

En av klientene ved Toftes Gave, Nes på Hedmark har sendt oss dette diktet som han selv har skrevet. Vi tar det med som en hilsen fra sommeren som svant, — og som en påminning om at aktivitetene innen omsorgen spenner over mange felter, også det lyriske.

Rosen har bøyet sitt hode mot jord
tung av dugg og av duft.
Den ånder så sært gjennom dråpenes flor.
ut i nattstille luft.

Nå har den drukket en julidags glød
badet sin krone i lys.
Så henger den mettet varm og rød
under kveldsolens siste glød.

Nå skal den av nattens vind
utånde sin herlige duft,
og la den bølge mykt om ditt kinn
i den svale nattstille luft.

Lorang Pedersen.

FORSKNINGSMIDLER TIL FORDELING

Åndssvakesakens Forskningsfond skal dele ut endel midler til forskningsoppgaver i 1974, og fristen for innsendinger av søknader var satt til 1. mars.

Forskningsfondet skal i følge sine statutter støtte forskning på alle områder som kan tjene til større forståelse av årsaksmekanismene ved åndssvakhet (utviklingshemning) og føre til bedre metoder for behandling og opplæring. Kliniske forskningsprosjekter ved åndssvakeomsorgens institusjoner skal gis fortrinnsrett til halvparten av de årlige bevilgninger.

Også til Eli Vindeggs Forskningsfond til fordel for Psykisk Utviklingshemmede skal det deles ut en del midler til forskningsoppgaver i år.

— Sier det deg noe?

DANSKE TANKER OM DE STERKE OG DE SVAKE

Sparekniven har gjort stygge kutt innen dansk åndssvakeomsorg den siste tiden, og fra Landsforeningen Evnesvages Vel er det kommet gjentatte protester til myndighetene mot nedskjæringene. Det er heller ikke spart på kruttet når det gjelder å peke på alle skadevirkninger av sparepolitikken.

Et leserinnlegg i «S.Å.-nyt», utgitt av den danske Socialstyrelsen, setter situasjonen inn i et tankevekkende perspektiv. Selv om eksemplene er fra vårt naboland, har problemstillingen noe å si oss. Vi gjengir fra innlegget:

«En gang for lenge siden ble arbeidstiden satt ned til 48 timer i uken. Og så fra 48 timer til 45 timer. Deretter fra 45 timer til 42½timer. Og igjen fra 42½ timer til 41¾ timer.

Det var da riktig og godt.

Imidlertid tenkte man visst ikke skikkelig på at hverdagen for noen ble forringet av dette — og helligdagene enda mer.

Kanskje betød det ikke noe, ikke for de som glemte det iallfall. For de det gjaldt var nemlig gamle og syke eller hjelpeløse åndssvake, språkløse, kanskje i tillegg urenslige og alt slikt. Og når man er det, blir man lett oversett av budsjettministre og fagforeningsformenn — og av alle andre i tillegg for den saks skyld.

Kloke, sterke, dyktige og interessante menensker finner jo lett på saker og ting. De finner på å bevilge seg selv og hverandre lutter fordeler og mye mer.

Men hvem skaffer kompensasjon for en stadig mer uthulet tilværelse for dem som får stadig bedre tid til å sitte og rugge og mimre og virre med hodet. Hvem forsvarer deres interesser? Hvem av oss strekker oss ut over vårt eget interesseområde for å ivareta deres sak?

Behøver vi — vårt rike samfunns normale arbeidskraft — ganske simpelthen bare gi og ta våre fordeler på bekostning av våre svakeste og mest prisgitte medmennesker?

Hva akter man å gjøre i fremtiden for å råde bot?

Jeg skulle ønske du virkelig forsto hva som skjer.

At hver eneste av disse såkalte rettferdighetshandlinger bærer kimen i seg til en urettferdighet som er enda større.

At hver eneste arbeidstidsfforkortelse er skjedd på bekostning av mennesker som er mye svakere enn oss som fikk fordelene.

Hvordan i all verden kan den sosiale sektor følge fagforeningene uten at det samtidig blir foretatt

INTEGRERING BRENNBAR DEBATT I HELE NORDEN

Spesialundervisning og integrering står i sentrum for oppmerksomheten også i våre naboland. I Danmark er det nedsatt et spesialundervisningsutvalg som «skal analysere og klargjøre behovet for spesialundervisning, særlig i førskolealderen, innenfor folkeskolen, ungdomsskolen, fritidsundervisningen for voksne og de yrkesmessige skoler».

At spørsmålet er brennbart og meningene sterkt delte, viser disse spredte sitater fra dansk integreringsdebatt:

Far til et funksjonshemmet barn: «Vi tåler ikke ytterligere utsettelse av våre barns integrering i skolens alminnelige virke.»

Skolepsykolog: «Pedagogisk romantikk å tro at det er lett å skape en skole hvor alle får det rette ut av å være i det store fellesskap.»

Undervisningsinspektør for spesialundervisningen: «Barnetallet i klassen vil bl.a. av økonomiske grunner ikke bli så lavt at enhver funksjonshemmet kan undervises forsvarlig.»

Skoleleder: «De holdninger som ligger bak kommentarene, spenner fra mostand mot en slik solidaritetsfilosofi, til det stikk motsatte. Men felles for alle fagfolk er at de øyner et problemkompleks som ikke kan mestres ved hjertegripende politiske appeller, men ved hardt, fordomsfritt forskningsarbeid, ved utdannelse av lærere og andre fagfolk i elevenes nærhet, ved oppmyking av administrasjonen, ved økte materialressurser og utvikling av egnede undervisningsmidler. Med alle nedskjæringer og lovutsettelser i friskt minne får man ha oss unnskyldt at vi som fagfolk har negative kommentarer til situasjonen.»

Rektor: «Meget få lærere er utdannet med tanke på integrering.»

en behovsanalyse med tanke på kompensasjon til de områder hvor disposisjonene er kyniske og gjør virkelig skade, ja, kanskje ubotelig skade.

Hvorfor kan personal-taket brytes når det gjelder å opprette nye departementer, men ikke når det dreier seg om menneskelig nød?

Synes du virkelig det er rimelig å forlenge ferien en uke som det ikke er råd til å betale avløser for? Er du sikker på du forstår hva det betyr at det ikke kan skaffes avløser for sykedager?

Hva sier det deg at godgjørelse for kvelds- og nattetimer er fordob-

Nytt fra Samordningsrådet for åndssvakesaken i Norge

Etter årskonferansen i Sandefjord i november i fjor har Samordningsrådet godkjent følgende sammensetning av Institusjonsutvalget:

Kjell-Henrik Henriksen, Oslo, med varamann Arnodd Aronsen, Dagsrudheimen, Telemark (nye).

Mikal Frestad, Fredrikstad, med varamann Else-Fi Kalsnes, Østfold (gjenvalg).

Asbjørn Lundgård, Grimebakken, med varamann Edith Arnesen, Oslo. (fra Bestyrerforeningen).

Else Hansson, Oslo, med varamann Per Barkved, Holmestrand. (Fra Samordningsrådet.)

Gjenstående i utvalget er Inger Lofthus Iversen, Bergen, med varamann Aud Johannessen, Bergen.

---

let, omfatter alle grupper og skal gis i form av fritid?

At bare den strengt nødvendige etterhvert blitt en del — skal avvikles i arbeidstiden?

At bare de nstrengt nødvendige bemanning på avdelingene på søn- og helligdager bevirker at det skal gis kompensasjon i form av fridager (uten avløsning) for manglende søndagsfrihet?

Det er bare ett eneste sted å ta det hele fra. Det er pasientenes tilværelse. Og det blir da også gjort.

Sier det deg noe?»

Hurtig kriseterapi for familien

Når mødre blir informert om at deres nyfødte barn er funksjonshemmet, inntrer to motsatte reaksjoner: Det finnes de som synes det er utenkelig å ta hånd om barnet, de vil kanskje ikke engang se det, til tross for at det kan være relativt lite skadet. Men det finnes på den andre side de mødre som for en hver pris vil ta hånd sitt barn selv og som synes at det trenger meg enda mer nettopp fordi det er funksjonshemmet.

Hvis ikke disse to reaksjoner blir bearbeidet psykologisk, vil det i første tilfelle føre til at våre institusjoner blir nødt til å ta i mot svakt utviklingshemmede barn som ikke behøver institusjonspleie. I det andre tilfelle fører det til at foreldrene isolerer seg med sitt utviklingshemmede barn som kanskje i høy grad trenger eksperthjelp.

Her kreves det et team som er innstilt på å gi hurtig krise-terapi for hele familien. En forsiktig, men systematisk konfrontasjon med det funksjonshemmede barnet kan være et ledd i en slik familiebehandling.

Medisinalråd Karl Grunewald i «Psykisk Utvecklingshämning».

HAGBART JAKOBSEN
Fargehandel
Spesialforretning i maling
Fredrikstad - Telefoner 12 586, 12 556

VÅLER TREVAREFABRIKK
VÅLER I SOLØR
Telefoner: Elverum 3335 - 3336
VIPPEPORTER FOR GARASJER

MANSTAD KJØTT & KOLONIAL
Inneh.: Øivind Karlsen
Ass. Dagligvareforretning
Manstad — Onsøy Tlf. 33 277

TO-TAKTSERVICE A/S
Salg og Service av
Evinrude utenbordsmotorer
Askeladden Plastbåter
Pankovn. 6 — Ørebekk — Tlf. 27 633

TORVETS TOBAKKSFORRETNING
Tobakk - Lesestoff - Konfekt
Torvet - Tlf. 12 954 - Fredrikstad

BRIAB VOGNSERVICE
Serviceverksted for bremser til alle kategorier tilhengere
Moderne bremseprøveanlegg
1652 Torp. Tlf. 14 954 - 14 955

LILLEHAMMER GULV- & VEGG SERVICE
Ragnvald Moe & Sønn
Telefoner 53 611 - 52 132
Storgaten 115 — Lillehammer

NAMSOS FYSIKALSKE INSTITUTT
Namsos — Tlf. **72 544**

DALGÅRD KAROSSERI A/S
Ugla — Tlf. 59 220 - Trondheim

BRØDR. DALBAK A/S
Kobber- og Blikkenslager
Kilen – Tønsberg - Telefon 12 336

FRITHJOF SALVESEN
Mandal — Telefon 61 596
Bok-, Aksidens- og Offset-trykkeri

MØBLER OG BÅTINNREDNING
Vi utfører innredning på alle typer båter
Storveien 25 - Tlf. 27 180 - Gressvik

E. KRISTOFFERSEN
JANN KRISTOFFERSEN
GULLSMEDER
Kongsvinger
Godt utvalg i presangartikler

JOH. BAKKELI
MALERMESTER
(inneh. malermester Sverre Bakkeli)
Bygnings-, skips- og skilt-maling
Tapetsering — Gulvbelegg
Etabl. 1914 — Telefon 62 166
— HARSTAD —
Distriktets største forretning i bransjen
Egen farvehandel

GLASSMESTER SVERRE SALTVEDT
Alt i glass
Haugesund — Tlf. 24 286
SALTVEDT GLASS
Kopervik

REIDAR F. CHRISTENSEN
BAKERI & KONDITORI
Gressvik **Telefon 27 202**
Utsalg: Brogt. 17 Telefon 12 657

HANS A. ULVEBNE
Blikk- kopperslagermester
Kirkegt. 200 - Telefon 23 525
Haugesund

STÅLMONTASJE
Postboks 1037 — Telefon 27 585
SMIA BRUKSKUNST
Haraldsgt. 81 — Telefon 22 977
Haugesund

LEIRVIK SVEIS
Odd P. Bjelland & Co.
STORD — Telefon (054) 11 044
SKIPSBYGGERI - MEKANISK VERKSTED

Kristiansund N. — Kongsberg — Hønefoss — Verdal — Tønsberg
Kopervik — Nesbyen — Vennesla — Lillestrøm

ODDSTØL RADIO
Spesialforretning i Radio og TV
KRISTIANSUND N.
VELG KVALITET — VELG PHILIPS

KONGSBERG
I nye moderne lokaler i byens sentrum finner De banken vår
Vi ser fram til Deres Besøk
Hilsen
SANDSVÆR SPAREBANK

SVERRE BRODAHL
SPORT - CAMPING - FISKEUTSTYR
SKI - VÅPEN
Stabellsgt. 13 - Hønefoss - Tlf. 22 888

KJÆRAN BILSERVICE
Verdal — Telefon 78 623
Esso oljer og bensin

VESTFOLD FERDIGBETONG A/S
Inneh.: A. Rui
Ferdigbetong i alle kvaliteter
Tønsberg Telefon 13 927
Sandefjord Telefon 67 202

CHR. SØRENSEN
Slakterforretning
Kopervik — Telefon 159

A. H. EIDAL
Moderne møbler — Radio — TV
Nesbyen

VENNESLA FYSIKALSKE INSTITUTT
Inneh.: Fysioterapeut Svein Haugland
Vennesla — Telefon 55 201

Fabrikudsalget

Storgt. 44 - 2000 Lillestrøm

Tlf. 71 31 32

☆

Fører alt i feilvarer i metervarer

VALKYRIEN SKOMAGASIN A/S
Valkyriegaten 3 - Tlf. 46 34 64
OSLO

Trøndelag Tresonitfabrikk A/S
Namsos — Tlf. 73 010

SIVILINGENIØR
OLE HELMER SJO
M.N.I.F. — M.R.I.F
Rådgivende ingeniører i byggeteknikk
Bryne — Telefon 81 568

PAUL SOLVIK
Fotograf — Alt i foto
Namsos — Tlf. 72 557

Besøk
HALDEN MØBELFORRETNING
ALT I MØBLER
Repslagergt. 19 (tidl. Dovre Skofabrikk)
Halden — Telefon 82 534

BØRGE UNDHEIM
Hønseri
BRYNE — Telefon 84 355
Bankforbindelse Time Sparebank
Postgiro 6 66 61

BØRSTAD GJESTGIVERI
— Like ved stasjonen
Namsos — Tlf. 72 131 - 72 994

ROLF FURUSETH
Entreprenørforretning
Dal — Eidsvoll — Tlf. 76 15 05
Nybygg og reparasjoner

KNUT OFSTAD
Gullsmed
Namsos — Telefon 72 662

KIRKEGATENS KJØTTHANDEL
Alt i Kjøtt — Flesk — Pølser
Kirkegt. 55 — Ålesund — Tlf. 24 268

ALT I BYGNINGSARTIKLER
DAL BYGG A/S
Dal — Telefon 76 16 15

BYGGMESTER
BIRGER PEDERSEN A/S
Entreprenørforretning
Namsos — Sentralbord 72 355

Greåker - Kongsvinger - Hamar - Sarpsborg - Røyse - Ålesund
Kr.sand S. - Egersund - Halden - Levanger - Kr.sund N. - Råde - Stjørdal

Greåker Glass- og Rammeforretning
Inneh.: Erling Jensen
Utfører alt i glassarbeide
Greåker — Tlf. 61 523

TVETERS BARNEKLÆR
Storgt. 7 - Kongsvinger - Tlf. 14 3 22
Vi selger kvalitetsvarer fra 0 til 12 år
Distriktets største utvalg

★

SUNNMØRE OG ROMSDALS FISKESALGSLAG
Telefoner 21 585 - 21 762 — ÅLESUND

★

KARL JOHANSGATENS BENSINSTASJON
Bensin - Oljer - Service
Sarpsborg — Telefon 53 506

ØSTFOLD BILLAKKERING
Moderne lakkeringsverksted
Ludv. Engesvei 21 - Tlf. 56 795
Sarpsborg

HAMAR BETONGFABRIKK A/S
Ferdigbetong
Hamar — Telefon 22 223

HUNDSTAD LANDHANDLERI
Assortert Landhandleri
Anders Western - Tlf. 37 180 Røyse
Kull - Koks - Kunstgjødsel - Kraftfor
og malervarer - Forøvrig alt i kolonial
Fryserbokser tilleie

★

G. JOHNSEN
Bakeri & Konditori
Stjørdal — Tlf. 94 344

★

Velkommen til
RISUM SERVICESENTER
Inneh.: Arne Høibø
Vask - Olje - Smøring - Rekvisita
Halden — Telefon 84 496

TUNEMS RENHOLD
Rengjøring — Vinduspuss
Daglig renhold
Svenskegt. 1 - Telefon 81 760 - Halden

Jernkonstruksjoner - Oljefyringstanker
Dører og Porter - Trykktanker
Cyklonanlegg
EINAR ØGREY
Mek. Verksted
Vågsbygd - 4600 Kr.sand S. 1 Tlf. 12325

JONAS ERIKSEN A/S
Skipshandel - Jernvarer - Malervarer
Kristiansund N. — Sentralbord 74 411

E. SOLBERG & CO. A/S
Råde - Telefon Moss 74 191
Alt i Jern- og Bygningsartikler

ØSTFOLD SANDBLÅSERVERKSTED
Sandblåsing og Metallisering
av alle sorter metaller
Karlshus - Råde — Telefon Moss 74 393

LEGRA A/S

BUTIKKINNREDNING

Trondheim

FYSIOTERM

Fysikalsk Institutt

Kristiansund N. Telefon 74 450

MELØEN MEK. VERKSTED

Kristiansund N. — Tlf. 71 838

Monteringer og Motorreparasjoner

A.s LERUMS SAFTFABRIKK

Telefon 52 a — Sogndal i Sogn

Kvalitetsprodukter i Saft og Syltetøy samt Hermetisk frukt. Salg over hele landet. Lerums Safter, Syltetøyer og Hermetisk frukt er garantert rene naturprodukter, tilsatt kun sukker.

H. DRAGSNES A/S

Skipshandel

Fjordgt. 30 - Telefon 29 263

Trondheim

SIMON PETERSEN A/S

Alt i skotøy

O. Tryggv.gt. 42 - Tlf. 22 439

Trondheim

A/S CURINGSENTRALEN

Strandgt. 3/5 — Gjøvik

Sentralbord 74 0 09

Produsent av STJERNEDEKK

A/S BYGGTEKNIKK

Kjøbmannsgt. 8 — Sentralbord 20 080

Trondheim

A/S LYSKOPI

Nordregt. 23

Trondheim — Telefon 22 640

ARNE HOLM

Elektrisk Installasjonsforretning

Fjordgt. 47/49 - Trondheim - Tlf. 28 950

J. DAHLE

Mek. Verksted og Metallstøperi

Nygt. 26 - 7000 Trondheim - Tlf. 23 614

BESØK

WIGS FYSIKALSKE INSTITUTT

Strandgt. 17 - Telefon 72 9 56 - Gjøvik

JUST JACOBSENS EFTF.

Kjell Nordby

ALT I DAGLIGVARER

Husvik — 3152 Jersøy

Telefon Tønsberg 24 651

Langgatens Fysikalske Institutt
Langgt. 42
Sandnes — Tlf. 62 199

FORUS PUKKVERK
Sand og pukk
Lura — Sandnes
Tlf. 75 665 - 72 200

A/S TRE OG FLIS
Alt i Gulvbelegg — Parkett
Blomsterdalen — Telefon 76 674

TRICO
Elsa Schrøder Toft
TRIKOTASJEFORRETNING
Telefon 183 - Privat 121
BRØNNØYSUND

GJØVIK STENINDUSTRI
Monumenter - Skifer - Bygningsplater
Pent arbeide
Gjøvik — Telefon 71 374

MELLEMSTRANDS TREVAREINDUSTRI
MØBELPRODUKSJON
Vigrestad — Jæren
Telefon Vigrestad 87 130

GLÅMDALEN FYSIKALSKE INSTITUTT
Engensgt. 1 - 2200 Kongsvinger - Tlf. 15 1 12

LEIF STRØMØY
Båt & Motorverksted
Strandgt. 11 - Tlf. 63 147 - Sandefjord

AGDER METALLVAREFABRIKK
Stenklev, Arendal — Tlf. 21 227

For god — nybrent kaffe
Legg veien om
KAFFESPESIALEN
Storgaten 11 - Sandefjord - Tlf. 62 555
Husk kaffe-automaten
Den står til tjeneste døgnet rundt

SAND SPAREBANK
Sand i Ryfylke - Telefon 51 107

GJØVIK OG OPPLAND FISKFORRETNING
Alt i Fisk — Gå til fagmannen
Gjøvik — Telefon 71 284

AUSTVOLL MØBELFABRIKK
Sandnes — Tlf. 62 349
Overfalsede skapdører

SANDNES KALKBRÆNDERI
Strandgt. 131
Sandnes — Tlf. 61 727

DAL TREVAREFABRIKK
Eidsvoll — Telefon 76 10 12
ALT I TRELAST

ARENDAL FYSIKALSKE INSTITUTT
Telefon 21 083 — Arendal

Spillum — Fredrikstad — Stavanger — Verdal — Larvik
Porsgrunn — Skjeberg — Hamar — Kråkerøy

SKOGMOS BILSERVICE A/S
Spillum i Namdalen - Tlf. 72 061
Bensin — Oljer — Service
Cabbi og Cavalier Campingvogner

GJØR DERES INNKJØP I
LUNDE HANDEL
Alt i Dagligvarer
Kråkerøy — Telefon 37 111

TOMREN A/S
Storgt. 28 — Fredrikstad
Topp norsk konfeksjon i Dame- og Herreklær

FAG-FOTO
Leif Sørlie
Larvik — Telefon 81 317

JOHAN SANENGEN A/S
Glassmesterverksted — Glass-sliperi
Thorbjørnsensgt. 17
Tlf. 12 501 — Fredrikstad

A-S OMAR NYQUIST's EFTF.
SKRAPJERN OG METALLER EN GROS
FREDRIKSTAD
Telefon 13 627 - 15 612

RØNNEBERG & CO.
Fothelsesenter
Off. aut. protesetekniker
Nykirkebakken 9 — 4000 Stavanger

Nå kan De få
KJØLEAGGREGAT I MATBUA
Leveres av Lynis Kjølesutstyr
L. SØRENSEN MEK. VERKSTED
Køhlersv. 3 - Stavanger - Tlf. 24 017

ERIK'S DAGLIGVARE
Godt utvalg
Kråkerøy — Telefon 37 201

E. FINSTAD
Aut. Installatør
Verdal — Telefon 78 888
Spesialfirma i belysning
Komfyrer - Kjøleskap - Fryseskap m. m.

SKJEBERG AUTOSERVICE
Vask - Smøring - Service
Skjeberg — Telefon 68 391

TORBJØRN GRANDE
Byggmester
Verdal — Telefon 78 612
Privat Steinkjer 43 158

LØVSTRØM & NERLAND A/S
Herreekvipering
Folkets Hus - Telefon 25 704
Hamar

STAVANGER RØKERI
Stavanger — Telefon 23 584

BRØDR. HANSEN SANDTAK
Tollnes pr. Porsgrunn - Tlf. 51 246

JOHS. BØRRESEN
Møbel-, Teppe- og Utstyrsforretning
Gjøvik — Tlf. 71 317

FINN MALTERUD
Gjøvik — Telefon 72 125
Volvo-forhandler

KJELL BAKKEN
Byggmester og Entreprenørforretning
Autorisert i gruppe A, B, C1, D1
Moss
Fr. Solies vei 22 - Telefon 57 329

NILS VIKEN
Nygard st. pr. Gjøvik
Assortert forretning

A/S TRONDHJEMS PAPIR- & PAPFABRIK
Trondheim — Telefon 20 706

ARTHUR M. SPERRE
Agentur — Kommisjon
Kirkegt. 25 - Telefon 21 032 - Ålesund

Vi leverer også
HYDRAULISKE
vripropelleranlegg
A/S HEIMDALMOTOR
Molde — Tlf. 52 155

OPKOFA
OPLANDENES
CONFEKTIONS-FABRIK
Gjøvik

BRØDR. BALSTAD & CO.
Møbelforretning
Strandvn. 25 A — Telefon 24 198
Trondheim

GRILLEN
Kafeteria — Friluftservering
Selskapslokaler
Telefon HOLMESTRAND 51 460
Rådhusgt. 11

POLYFORM PLASTINDUSTRI
Sentralbord 31 253 — ÅLESUND

Sunndalsøra - Heimdal - Moss - Verdal - Lepsøy - Haugesund - Drammen
Sandnes - Steinkjer - Namsos - Kristiansand S. - Hønefoss - Fredrikstad

GARDINER — TEPPER
SVELLAND
Byens utstyrsmagasin
Haraldsgt. 140 - Haugesund - Tlf. 21 222

SUNDAL MEIERI A/L
Melk gir styrke
Sunndalsøra — Telefon 91 130

DALE's REDERI
5228 Lepsøy — Telefon (05) 27 78 21

Besøk
ÅSPAVILJONGEN RESTAURANT
God mat — God utsikt
3000 Drammen — Telefon 83 37 47

BRØDR. MYRHAUGEN
Murmestere
Trones — Telefon 63 018
SANDNES

MOBIL TALURITLÅS OG SPEILVERKSTED A/S
Chr. Smithsgt. 14 — Tlf. 83 26 94
DRAMMEN

FOTOMAGASINET
Film, fremkalling, kopiering, albums, rammer
Dagny Holthe
N. Storgt. 1 — DRAMMEN
Telefon 83 38 32

DRAMMENS SVEISEVERKSTED
Bjørnstjerne Bjørnsonsgt. 104 - Drammen
Telefon 83 74 83
ALT I SVEISEARBEID
Utleie av mobilkran

O. HOVDE A/S
Hardtresenteret
Telefon (075) 46 750
Trondheim — 7080 Heimdal

URDS BARNEUTSTYR
Alt i Barneklær
Steinkjer - Telefon 61 604
Filial: Verdal, tlf. 78 485

A/L NAMDAL KORNSILO
Namsos — Telefon 73 196

C. H. EVENSEN
Elektriske ovner for industrien
Fredrikstad — Telefon 21 076

Ronsenprodukter i rikholdig utvalg får De hos
THV. ENDERUD & CO.
«Ronsensentret» Storgt. 1, Telefon 21 388
Hønefoss
Ellers alt i røkesaker, konfekt og lesestoff.
Distriktets eneste aut. Ronson-Service

Ragnar Olsen Karosseriverksted
Utfører all slags Karosseri og Opprettingsarbeid
Kalbergvn. 6 Tlf. 55 1 83 - 1500 Moss

Føreland Karosserifabrikk A/S
Spes.: Lettvekts Stålkarosseri
Øverbø pr. Kristiansand S. - Tlf. 38 005

E. JONASSEN & CO.
Kristiansand S.
Delikatesseforretning —
Daglig nylaget fiskemat
Telefon 22 433

Brattvåg — Nesttun — Asker — Sellebakk — Stokke — Rødland
Lillehammer — Namsos — Bodø — Arendal — Verdal — Tønsberg

MIN GULLSMEDFORRETNING
finner De i Wesselgården i Asker sentrum.
Velkommen til et besøk i en hyggelig forretning. Reparasjoner utføres.

ASKER GULL OG SØLV
Gullsmed Fr. Claudi — Tlf. 78 10 84

BRØDRENE KVIA
OFFENTLIG SLAKTERI
Nærbø
Telefon kontor og slaktehus 85 436
Telefon pølseri og butikk 85 127

MØBLER & LYS A/S
Alt i Møbler og Lamper
Sellebakk — Tlf. 14 341

A/S STOKKE PUKKVERK
Stokke — Tlf. 327
Pukk - Singel - Veigrus

SKAL DE KJØPE
SOVEROMSMØBLAR?
Sjå då først våre modeller.
Desse er Srilfulle - Prydfulle og Praktiske
Skogen Møbelfabrikk A/S
Rødland — tlf. Velandsnes 60 b

BRATTVÅG SLIPP
Brattvåg — Telefon 52
Nybygg og Reparasjoner

EVENSEN & EVENSEN
Aut. Entreprenørforretning
ALT I MUR - TRE - BETONG
Tlf. 52 147 — Lillehammer

Larsen Freseverktøy
K. LARSEN A/S — Verktøyfabrikk
Stokke — Telefon 86

H. LØVOLD
Fiskeforretning - Fast bilrute
Namsos — Telefon 72 773

ILSTAD & PEDERSEN A/S
BYGGMESTERFIRMA
Bodø — Telefon 21 449
Nybygg og Reparasjoner

KARL HOLM
Slakter og Pølsemakerforretning
Arendal — Tlf. 21 134

LEIF ROTMO
Ass. landhandel
Helgådalen
Telefon Verdal 80 473

SØGAARD VARETREKK
Postboks 55 — 3109 Lofts-Eik
Telefon Tønsberg 16 011

SKOTØYMAGASINET
Telefon 3076 — ÅRNES
Skotøy — Herreekvipering
Sportsartikler — Møbler

BRØDR. AAKVIK A/S
Entreprenørforretning
Ålesund — Sentralbord 24 651

HAFSLUND VULK A/S
Utfører banepålegging - Avbalansering
Omlegging - Reparasjoner
Isevn. 59 - Sarpsborg - Tlf. 67 452

STÆRKEBYE TRYKK
Alt i trykksaker
3051 Mjøndalen - Tlf. Drammen 82 62 56

WOLD & HANSEN
Lerdalsgt. 21 - Strømmen
Telefon 71 22 67
Blikkenslageri - Alt i bygningsarbeide

STANGE ELEKTRISKE
Elektrisk forretning
Aut. installatør
Telefon 31 430 — Stange

FREMKALLING — KOPIERING
Den beste service, hurtigste levering til rimeligste priser får De når De sender Deres filmer til
Døhlens Fotolaboratorium
Strømmen

ALVHILD JØRGENSEN
Håndarbeider - Garn - Brukskunst
NOTODDEN
Tlf. 11 693

A. OPSAHLS EFTF.
Gunnar Erichsen
Kjøttforretning
Telefon 86 20 94 - SKI

LILLESTRØM KONFEKSJON
LILLESTRØM
HERRE-, GUTTE- og PIKEKLÆR

Glassmester REIDAR HESLER
Stasjonsvn. 39 — Strømmen
Telefon 71 29 16
Kunst- og Bygningsglassmestert

EINAR ØVERLI
Trelasthandler
Hamar — Tlf. 23 692

EIVIND J. ALHAUG
Entreprenør
Hamar — Tlf. 22 954

De får mange tips ved en rundtur i vår forretning. — Gå innom
SIG. BERGERSEN
Nittedalsgt. 19, Lillestrøm, Tlf. 71 13 03
Glass - Stentøy - Kjøkkenutstyr - Damevesker - Parfyme - Leketøy

KLAUS LANGSHOLDT
Aut. Rørleggerfirma
1700 Sarpsborg — Telefon 53 9 88

SVERRE MAGNUS GISET A/S
Optiker
Hamar — Tlf. 21 230

BRØDRENE SKÅRET
Elektrisk monteringsverksted
Hamar — Tlf. 25 621

O. NØRVE A/S
Ålesund — Sentralbord 25 740
Trelast — Bygningsartikler

P. HASSELØ & CO.
Kolonial - Sild - Fisk - Glass - Krustøy
Tingvoll — Tlf. 71

SOLVANG BENSIN & SERVICE
Synnøve og Vigleif By
Furnesvn. 111 - 2300 Hamar - Tlf. 22 6 65
Vask - Smøring - Oljeskift - Rekvisita
Parafin - Fyringsolje — Kiosk: Tobakk - Frukt - Sjokolade - Is - Mineralvann

Ved besøk i TVEDESTRAND
anbefales min kafé
Trygve Arentsen & Co.
Bakeri og Konditori

BRØDRENE HUSE & SØNNER
Murmester- og Entreprenørforretning
Askim — Telefoner: 88 17 64 - 88 25 79

MOSJØEN SKOTØYMAGASIN
C. M. Havigsgt. 14 - Tlf. 70 251
ALT I SKOTØY
Mosjøen

Magnor Smie og Landbruksverksted A/s

☆

2240 Magnor - Tlf. (066) 37 547

Salg og Service. Lastekran

Delelager - HIAB

HOTELL SOCIETETEN
Vertskap: Marit og Finn Vik
3080 Holmestrand — Telefon 51 7 98

OLAVSENS ELEKTRISKE
Aut. installatør
Fredrikstad — Telefon 15 275

A/S DANTHERM
Varmluftaggregater
Tønsberg — Telefon 12 121

HUMLEN INDUSTRI A/S
6020 Vegsund
Telefon Ålesund 41 360

HJØRNET MATSENTER
Alt i dagligvarer for ethvert behov
Snippen - Telefon 82 490 - Halden

STOR-VASK A/S
Telefoner 26 666 - 27 696
SKIEN

SYSTEM-SERVICE A/S
Alt i kontormaskiner
Spesialverksted
Telefoner 24 790 - 24 791
Blomsgt. 33 SKIEN

TORP BENSIN OG SERVICE
ERLING EKEDAL
Bensin - Olje - Vask - Smøring
Fredrikstad — Tlf. 14 189

BENYTT
Geo Selskapsmat
GEO VARESENTER
Åsgårdstrand - Telefon 81 004

EUGEN SØRENSEN
Tepper — Møbler
Holmestrand — Telefon 51 207

H. A. DAHLS MØBELFORRETNING A/S
Møbler — Tepper
Brevik — Telefon 70 034

ØDEGÅRDS KAROSSERIFABRIKK
Vegsund — Telefon Ålesund 49 868

Stavanger — Sandefjord — Molde — Ålesund — Minnesund — Arendal
Sør-Audnedal — Larvik — Hønefoss — Spillum — Gulskogen

A/S SERVICE
Ålesund — Telefon 21 517
Radio — TV

ARNE A. WAMS EFTF.
ALT I DAGLIGVARER
Tlf. 85 70 07 — Vikersund

AUDNA BRUK
Alt i trelast for nybygg og reparasjoner
Sør-Audnedal — Telefon 65 140

SANDAR BILLAKKERING
Haukerød
Sandefjord — Telefon 75 266

MATHIAS JULNES
Byggmester
Molde Telefon 53 042

ANDERS LØCHEN FOGTH
Spesialforretning i briller og kikkerter
Søndre torv, Hønefoss
Telefon 21 437 — Hønefoss

E. P. AASE
Alt i Kolonial
Sandnes — Tlf. 61 618

SØRENSENS EFTF.
BAKERI
2092 Minnesund — Telefon 76 80 78

Hundhammer Eskefabrikk A/S
Konditoresker — Smørbrødesker
Trådstiftesker — Fittingesker
Meieriemballasje
Mariero — postadr. 4010 Stavanger
Hillevåg - Tlf. Stavanger 36 503, 29 160

JOHAN P. BJØRNSETH
FRUKT & TOBAKK
Ålesund — Telefon 22 081

ARNE MOEN
Byggmester — Entreprenørforretning
Molde — Sentralbord 51 088

ASBJØRN VIKHAGEN
Blikkenslagerverksted
Ventilasjonsanlegg
Molde — Telefon 52 105

GULSKOGEN GARTNERI
Snitt Blomster
Gulskogen Telefon 83 35 80
Blomster til alle anledninger

OTTO JOHANSEN A/S
Alt i Herre- og Ungdomsklær
Arendal — Telefon 21 122

ELVIN LINDSTRØMS EFTF.
Gunv. Hamre
Granit og Marmorsliperi
Stavanger — Tlf. 25 612

TORGER NAVERSEN
Aut. Rørleggerbedrift
STAVANGER
Telefon 23 383

Utgiver:
SAMORDNINGSRÅDET FOR
ÅNDSSVAKESAKEN I NORGE
Postboks 167 — 1324 LYSAKER
Returadresse: AUG. HANSSENS FORLAG
ØVRE SLOTTSGT. 5, OSLO 1

LYSKOPIANSTALTEN

Ø. Langgt. 71 (inng. ved Irma) Tønsberg - Telefon 12 6 86

Vår kapasitet er øket sterkt
og tilbyr alt i:

LYSKOPI

PLANKOPI

ELEKTROSTATISK KOPI
(kopi av attester, dokumenter osv.)

ELEKTROSTENSILERING

STENSILERING

Henter og bringer

Grafia Boktrykkeri - Oslo